

конфігурацію, зазвичай називають своєрідними «eye-stopper», тобто « елементами, що мимоволі зупиняють погляд».

Данні дослідження свідчать, що чоловіки частіше помічають рекламу, яка розміщена у печатних виданнях та інтернеті, а жінки – на транспорті. Але однаково сильний вплив на чоловічу та жіночу аудиторію різного віку має реклама, розміщена на телебаченні. Таким чином, можна відзначити, що соціальна реклама все ж таки працює, бо більш, ніж половина респондентів відзначає, що вона примушує замислитися над проблемами суспільства та навіть змінює в ліпший бік.

☞ Таким чином, у висновку можна зазначити, що соціальна реклама, як механізм державотворчих процесів, спрямована на формування демократичної політичної культури, демократичних цінностей. На думку автора, доцільне наступне уточнення поняття соціальної реклами, а саме розуміння її як специфічної форми соціальної технології органів державної влади та громадських організацій, яка не має комерційного характеру, пропагує загальнолюдські цінності, привертає увагу на соціальні проблеми, які потребують вирішення, та місія якої – зміна поведінкової моделі суспільства. Щодо перспектив розвитку соціальної реклами органів державної влади, то: сьогодні немає конкретних людей та організацій, які б постійно займалися та відповідали за соціальну рекламу. На державному рівні є відсутнім відповідний контролюючий орган. У соціальній рекламі має бути зацікавлена, в першу чергу, держава. Саме держава повинна сприяти появі соціальної реклами і бути основним її замовником. Слід зазначити, що механізм правого врегулювання соціальної реклами потребує негайного втручання держави. При обранні моделі фінансування та управління соціальною рекламою слід врахувати необхідність здійснення громадського контролю за даним процесом.

Отже, можна зробити висновок, що подальші розвідки у даному напрямі допоможуть обґрунтовано виділити проблемні питання в становленні зворотного зв'язку між суспільством і владою. Вирішення цієї проблеми допоможе реалізувати основні завдання соціальної реклами, як складової інформаційного механізму державного управління. Таким чином, соціальна реклама є соціальною технологією управлінського типу, оскільки вона викликає зміни в моделі поведінки окремих громадян і суб'єктів господарювання. Саме такий технологічний підхід є принципово новим етапом при вдосконаленні інституту соціальної реклами органів державної влади в перспективі.

Література.

1. Грицюта Н.М. Правовий режим реклами як об'єкта професійної етики в країнах СНД і Балтії / Н.М. Грицюта // Наукові записки Інституту журналістики. – 2010. – Том 41. жовтень – грудень. – С. 164–171.
2. Артеменко А. Социальная реклама как двигатель трудоустройства / А. Артеменко // Зеркало недели. – 2004. – №48. – С. 15–23.
3. Ревенко Т.В. Теоретичні аспекти формування соціальної реклами органів державної влади / Т.В.Ревенко // Актуальні проблеми державного управління. // Зб. наук. пр. ОРІДУ. – Одеса, 2006. – Вип. 2 (26). – С. 122–128.
4. Ревенко Т.В. Роль соціальної реклами в управлінні соціальними процесами сучасного суспільства / Т.В. Ревенко // Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. – Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», – 2008. – Вип.2 (21). – С. 1–9.

5. Ромат Є.В. Трансформація моделі державного управління рекламною діяльністю у перехідних умовах: [монографія] / Є.В. Ромат. – К.: Вид-во НАДУ, 2003. – 380 с.

6. Голота І. доклад на круглому столі «Проблеми та перспективи соціальної реклами в Україні» від 17.03.2003 [Електронний ресурс]: доступно на <http://www.adme.ru/social>.

УДК 001.83:378.6(477-74)ОРІДУ

Іван Нєнов, Євген Блінов

ЗАЛУЧЕННЯ СЛУХАЧІВ СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ В ЯКОСТІ ЕКСПЕРТІВ У НАУКОВОМУ ДОСЛІДЖЕННІ В ГАЛУЗІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ: ДОСВІД ОРІДУ НАДУ

У статті викладено аналіз соціологічного дослідження, що проводилось серед експертів – слухачів Одеського регіонального інституту державного управління. Розглянуто результати цього дослідження щодо поставлених завдань (державний і недержавний контроль сфери політичних технологій, роздержавлення ЗМІ, впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в систему держуправління). Зроблено висновки стосовно важливості таких досліджень для оптимізації навчального процесу в системі НАДУ при Президентові України.

Ключові слова: соціологічне дослідження, роздержавлення ЗМІ, система НАДУ при Президентові України.

☞ Сучасне наукове дослідження має спиратися на дані практичного вивчення предмету, що аналізується. Цінність такого вивчення залежить, в першу чергу, від якості експертної оцінки. Протягом вересня-листопада 2011 року Одеський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України та Одеське обласне комунальне підприємство «Редакція газети «Одеські вісті» за методологічної допомоги директора Соціологічного інформаційно-дослідницького центру «Пульс», к. філос. н. М. Б. Кунявського проводили соціологічне опитування серед слухачів ОРІДУ НАДУ. Це опитування здійснювалось з метою отримання експертної оцінки, що буде використана у наукових роботах здобувачів кафедри регіональної політики та публічного адміністрування ОРІДУ НАДУ при Президентові України Блінова Є. М., Бондаревої А. Ф. і Сочалова В. Є. Постає проблема ефективності таких опитувань як для дисертаційних досліджень, так і для навчального процесу.

☞ Провести аналіз результатів соціологічного дослідження відповідно до проблем державного управління, які входять в коло наукових інтересів вище згаданих здобувачів ОРІДУ НАДУ; зробити висновки стосовно цінності такого дослідження для покращення навчального процесу.

© Нєнов І.Г., Блінов Є.М., 2011.

☞ Соціологічне опитування, про яке йдеться, було поділено на три блоки, відповідно до наукових інтересів здобувачів. Переважна більшість респондентів – а їх було 249 – є слухачами факультету державного управління ОРІДУ НАДУ і працюють в органах державної влади і місцевого самоврядування. Цінність опитування полягає, зокрема, в тому, що даним дослідженням вдалося охопити представників різних регіонів України – Вінницької, Миколаївської, Одеської та Херсонської областей, а також Автономної республіки Крим.

Усі три блоки опитування мали певні схожі інструменти.

По-перше, для опитування використовувалась анкета для експерта, яку було видано респондентам для самостійного заповнення.

По-друге, процедура відбору у вибірку експертів полягала у «відсіюванні» респондентів, які виявились некомпетентними з питань, сформульованих в анкеті. Йдеться про слухачів, які не мали достатньо надійної інформації і, відповідно, обирали для відповіді варіант «важко відповісти». Респонденти, що виявили компетентність щодо зазначених питань, увійшли до вибірки експертів.

По-третє, отримана вибірка експертів потребувала певного коригування структури вибіркової сукупності, тобто приведення її у відповідність до пропорцій генеральної сукупності (тобто об'єкта дослідження). Це було здійснено за допомогою процедури так званого зважування окремо по двох важливих для майбутнього аналізу напрямках:

- розподілення населення по вказаних вище 5 регіонах, в яких живуть і працюють експерти;
- розподілення сукупності службовців за посадовим статусом (належності до «керівників» або «фахівців») в органах влади у вище зазначених регіонах.

Розподілення населення по регіонах, де живуть і працюють експерти, соціолог М. Б. Кунявський розрахував, використовуючи дані, розміщені на офіційному веб-сайті Державної служби статистики України [4]. Механізм так званого зважування широко використовується в сучасних соціологами [3, 126]. Крім того, слід зазначити, що він провів розрахунки сукупності службовців за посадовим статусом в органах влади відповідно з даними офіційного веб-сайту Національного агентства України з питань державної служби [1].

По-четверте, для математико-статистичного аналізу використовувався пакет програм SPSS. Використання саме цього пакета є стандартом у соціальних науках [2]. З питань, що стосуються точки зору населення, а не самих експертів, математико-статистичний аналіз проводився на масиві даних, зваженому таким чином, щоб ці дані мали характер репрезентативних для населення всіх 5 регіонів, де живуть і працюють опитані експерти. Сам аналіз здійснювався через розрахунок одно- та двовимірних частот, коефіцієнтів залежності та взаємозв'язку соціальних змінних, тощо. Що стосується питань, які характеризують розподіл думок власне експертів, аналіз здійснювався на масиві даних, зваженому відповідно до кількості чиновників – керівників і спеціалістів держслужбовців та посадових осіб місцевого самоврядування. З усіх питань, що висвітлюють основну проблематику опитування, проводився розрахунок не тільки одновимірних, але двовимірних (перехресних) таблиць (так званих crosstabs) таким чином, щоб отримати інформацію про наявність чи відсутність залеж-

ності основних змінних дослідження від характеристик експертів. Серед таких характеристик – вік опитаних, посадовий статус, тощо. Одночасно розраховувалися коефіцієнти, які або характеризували значущість (силу) залежності / взаємозв'язку зафіксованих дослідження змінних, або демонстрували відсутність таких залежностей / взаємозв'язків.

Для того, щоб проаналізувати експертну групу дослідження, звернемося до показника «Характеристика вибірки». Вона свідчить, що серед опитуваних переважали молоді люди – частка слухачів віком 20 – 39 років становила 70 відсотків. Цілком природно, що кількість тих, хто має стаж роботи на держслужбі або в органах місцевого самоврядування до 10 років, перевищила половину від складу експертів: 27 відсотків експертів мають стаж 1 – 3 роки і 27 відсотків – стаж 6 – 10 років. Що стосується освіти, то більше за всіх в опитуванні взяли участь люди з вищою технічною освітою (33 відсотки). Серед експертів 55 відсотків працюють на посаді спеціалістів, 32 відсотки є керівниками або заступниками керівника структурного підрозділу, 13 відсотків займають посади керівника або заступника керівника органу державної влади або місцевого самоврядування. При цьому середній стаж роботи саме на посаді керівника або заступника керівника органу державної влади або місцевого самоврядування складає 4,1 роки, а саме: на посаді керівника або заступника керівника структурного підрозділу – 5,4 роки. Лише 45 відсотків опитаних живуть і працюють в обласних центрах або в столиці АРК. Решта експертів – в інших містах, селищах, селах. Представники Одеської області склали 48 відсотків, АРК – 20 відсотків, Миколаївської області – 10 відсотків, Херсонської області – 9 відсотків, Вінницької області – 8 відсотків, іншого регіону – 5 відсотків. На питання «Якою мовою вам зараз найлегше розмовляти, читати, спілкуватися з людьми?» отримано такі відповіді: «тільки українською» – 37 відсотків, «виключно російською» – 42 відсотки, «і українською, і російською» – 20 відсотків. Вісімдесят відсотків опитаних заявили, що вважають себе українцями за національність.

Таким чином, опитування засвідчило високий рівень використання експертів з державною, і російської мови у спілкуванні експертів з членами відповідних територіальних громад. Водночас переважна більшість опитаних вважають себе українцями. Така мовно-етнічна ситуація є характерною для Південної та частини Центральної України.

Перейдемо до результатів аналізу соціологічного дослідження.

Перший блок – «Громадська думка щодо механізмів контролю над використанням політичних технологій в Україні (за результатами опитування експертів)».

Завданням опитування було отримання від експертів достатньо надійної інформації про розповсюдженість різних думок серед мешканців населених пунктів, де живуть і працюють опитані респонденти, а також виявлення думок, найбільш популярних серед опитаних експертів відносно деяких методів удосконалення механізмів контролю над політичними технологіями, використовуваними в Україні.

Відповідно до даних опитування, експерти вважають, що більшості населення територіальної одиниці, де живе і працює експерт, байдуже, хто саме буде відстежувати, які політичні технології відпрацьовуються і чи буде такий контроль взагалі (36 відсотків). Третина людей, на думку експертів, вважає, що цим потрібно займатися державі, 34 відсотки – громадським організаціям. В той самий час більше половини населення, як

зазначили опитані, вважають за необхідне посилення державного контролю в цій сфері. Лише деякі експерти роблять висновок, що у більшості населення нема визначеної позиції в цьому питанні. Як відзначили опитані, в цілому члени відповідних територіальних громад вважають однаково небезпечними для суспільства як політтехнології, що прямо порушують закон, так і політтехнології, які, не порушуючи законодавство, спрямовані на маніпуляцію суспільної свідомості – 42 відсотки. 58 відсотків населення, на думку експертів, вважають, що збільшення кількості позитивних матеріалів про держслужбовців вищого і середнього рангів під час виборчої кампанії є політичною технологією, пов'язаною з порушенням моральних норм. Мешканці Півдня України і Вінницької області вважають ефективним засобом боротьби із соціально небезпечними політтехнологіями законодавче переслідування за застосування аморальних і маніпулятивних технологій.

При цьому основна група експертів не вірить у перспективу укладання спеціальної угоди між основними політичними партіями про відмову від «брудних» технологій. 47 відсотків мешканців, як вважають опитані, вірить лише в реальність підписання, але не виконання угоди.

Таким чином, в суспільстві спостерігається песимізм стосовно досягнення політичного консенсусу в цій сфері.

Якщо ж буде запроваджено суворий фінансовий контроль грошових потоків при фінансуванні партій і виборчих кампаній, відповідно до рекомендацій Комітету Міністрів Ради Європи, то це знизить вірогідність використання заборонених і аморальних політтехнологій в Україні – так, на думку експертів, вважають 56 відсотків населення, ні – 46 відсотків. В той же час 56 відсотків експертів не змогли відповісти на пряме запитання про те, які заборонені законом та маніпулятивні, аморальні політтехнології останнім часом найбільше використовуються в українській політичній практиці. Ще 14 відсотків обрали варіант «Важко відповісти».

Це свідчить про низький рівень політичної обізнаності експертів і певну байдужість до політичного процесу в Україні.

Ті опитані, що надали відповідь на це питання, частіше за все згадували чорний PR, спалплену інтерпретацію інформації, брехню, дезінформацію виборців, використання адмінресурсу, порожні обіцянки, підкуп виборців та ЗМІ та інше.

Другий блок опитування – «Експерти про проблеми ЗМІ, в тому числі тих, що дотуються з бюджетів органів влади».

Завданням опитування було отримання від експертів достатньо надійної інформації про ступінь і фактори популярності ЗМІ серед населення, а також виявлення думок, найбільш популярних серед опитаних експертів щодо доцільності роздержавлення ЗМІ, що дотуються з бюджетів органів влади, і проблем їх подальшого існування.

На питання про можливість для українських ЗМІ бути незалежними переважна більшість експертів – 61 відсоток – дала негативну відповідь. Найбільша частка таких песимістів серед експертів – росіян за національністю, мешканців обласних центрів та Сімферополя, а також серед керівників та їх заступників.

Варто особливо відзначити, що серед осіб керівного складу органів державної влади та місцевого самоврядування більше тих, хто не вірить у можливість існування незалежних мас-медіа в нашій державі, в той час як спеціалісти нижчого рівня відповідних органів управління більш оптимістичні у своїх висновках.

Половина всіх експертів вважає, що ЗМІ, які утримуються органами державної влади або місцевого самоврядування у відповідних населених пунктах їх регіонів, користуються популярністю у населення. В той же час популярність і попит на ЗМІ, на думку опитаних, не залежить суттєво від того, хто є власником цих мас-медіа. Головне – достовірність інформації. Щодо мови, якою було б зручніше отримувати населенню інформацію з ЗМІ, то експерти вважають такою мовою українську – 31 відсоток, російську – 39 відсотків. Третина експертів відповіла, що населенню все одно, якою з цих двох мов подається інформація.

На одне з основних питань – «Що краще надалі робити зі ЗМІ, що належать органам державної влади або місцевого самоврядування?» – отримано наступні відповіді: 57 відсотків вважають, що такі засоби масової інформації треба залишити у державній або комунальній власності. За роздержавлення цих ЗМІ шляхом передачі у власність колективу журналістів або трудовому колективу висловились 32 відсотки. Лише 7 відсотків експертів вважають за необхідно продати ці мас-медіа підприємцям сфери медіа-бізнесу. Чотири відсотки дали іншу відповідь.

Отже, більшість експертів вважають доцільним відмовитись від ідеї роздержавлення засобів масової інформації в Україні.

В разі, якщо відповідні ЗМІ залишаться у власності органів державної влади або місцевого самоврядування, то головною їх функцією має бути постачання населенню офіційної інформації – так вважають 46 відсотків опитаних. Ще 42 відсотки ставлять на перше місце інформування про найважливіші події у світі, Україні, регіоні, населеному пункті. 32 відсотки вважають найважливішою функцію системного інформаційно-комунікаційного взаємозв'язку між населенням і органами влади. Лише 7 відсотків експертів підтримують ідею задоволення потреби населення в розважальній інформації, як основну функцію, ще 4 відсотки визначили інші функції.

Більше 60 відсотків експертів не змогли відповісти на пряме запитання «Якщо ви вважаєте, що якісь ЗМІ в Україні можуть бути незалежними, то напишіть, будь ласка, за яких умов». 14 обрали варіант «Важко відповісти». Парадоксально, що більшість тих, хто погодився відповісти на це питання (і, таким чином, де-факто підтвердив можливість існування незалежних ЗМІ), відзначила, що незалежних ЗМІ в Україні немає і бути не може.

Третій блок – «Оцінки експертами стану впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в систему державного управління в Україні».

Завданням опитування було отримання від експертів достатньо надійної інформації про те, якою мірою населення є готовим до впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в систему державного управління. А також виявлення думок, найбільш популярних серед опитаних експертів щодо основних проблем розробки і впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в систему держуправління.

Серед експертів популярною є думка, що державна програма впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в систему держуправління розроблена і ухвалена, але на практиці не реалізується. Так вважають 50 відсотків опитаних. Ще 21 відсоток експертів певні думки, що взагалі немає ані офіційно ухваленої програми, ні її концепції. 18 відсотків вважають, що розроблена і затверджена лише концепція такої програми. 11 відсотків висловили думку, що така програма розроблена, ухвалена і реалізується.

На питання «Чи вже створені бази даних і бази знань, необхідні для використання в сучасних інформаційно-

комунікаційних технологіях держуправління, система їх первинного наповнення інформацією, подальшого поповнення новою та виключення застарілої інформації?» відповіли «Так» і «Ні» по 10 відсотків відповідно. В той же час 80 відсотків експертів зазначили, що такі бази створені, але лише фрагментарно.

На думку переважної більшості експертів, бази даних і бази знань для використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій державного управління є недосконалими.

У вищезгаданих базах даних і базах знань на сучасному етапі потрібніше мати аналітичну інформацію – вважають 45 відсотків експертів. Про необхідність системи поповнення нової і виключення застарілої інформації говорять 38 відсотків опитаних.

39 відсотків вважають, що окремі мережі Інтернет державного управління, їх бази даних і бази знань інтегровані до єдиної інформаційно-комунікативної структури тільки у межах окремих міністерств і відомств. З них більше половини експертів мешкають у великих містах – обласних центрах та столиці АРК. Про те, що таке вже відбулося у масштабах всієї держави, стверджують лише 9 відсотків опитаних.

Одним з найактуальніших питань є таке: «Чи готова більшість держслужбовців вищого і середнього рівня держуправління до впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій в системі державного управління?» 51 відсоток експертів відповів: «Так, але тільки після додаткового навчання і стажування», 27 відсотків вважають, що: «Ні – не вистачає належних знань і досвіду роботи з такими технологіями». На думку 14 відсотків опитаних, згадані у питанні державні службовці не готові до такого впровадження через відсутність мотивації і психологічну неготовність до впровадження цих технологій.

Що стосується готовності до такого впровадження серед держслужбовців нижчого рівня, то 44 відсотки опитуваних вважають, що Так, але тільки після додаткового навчання і стажування. Частка тих експертів, хто вважає, що Ні, складає 49 відсотків.

Частка мешканців міста (селища, села), де живуть і працюють експерти, готових до використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій при спілкуванні з органами державного управління, складає не більше 10 відсотків – так вважають 33 відсотки експертів. 31 відсоток опитаних висловили думку, що таких мешканців 11 – 25 відсотків, відповідно 24 відсотки опитаних – 26 – 50 відсотків, 10 відсотків опитаних – 51 – 75 відсотків. І лише 2 відсотки експертів вважають, що практично усе населення готове використати сучасні технології у спілкуванні з органами держуправління.

Отже, більше 40 відсотків експертів вважають, що особи керівного складу у системі державного управління не готові до впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій у держуправлінні. Думку, що до такого впровадження не готові держслужбовці нижчого рангу, висловила майже половина опитаних. Доволі песимістичною є думка експертів і стосовно готовності населення використовувати сучасні технології у діалозі з органами державного управління.

Висновки з даного дослідження можна умовно розділити на дві групи: аналіз результатів соціологічного опитування та визначення цінності такого опитування.

Відповідно до результатів соціологічного опитування, можна зробити наступні висновки:

- високий рівень використання, нарівні з державною, і російської мови у спілкуванні експертів

з членами відповідних територіальних громад. Водночас переважна більшість опитаних вважають себе українцями;

- в суспільстві спостерігається песимізм стосовно досягнення політичного консенсусу в сфері політичних технологій;
- серед осіб керівного складу органів державної влади та місцевого самоврядування більше тих, хто не вірить у можливість існування незалежних мас-медіа в нашій державі, в той час як спеціалісти нижчого рівня відповідних органів управління більш оптимістичні у своїх висновках;
- на думку більшості експертів, доцільно відмовитись від ідеї роздержавлення засобів масової інформації в Україні;
- бази даних і бази знань для використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій державного управління є недосконалими;
- більше 40 відсотків експертів вважають, що особи керівного складу і спеціалісти нижчого рівня у системі державного управління, а також громадяни в цілому не готові до впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій у держуправлінні.

Цінність соціологічного опитування, якщо в якості експертів залучаються слухачі системи Національної академії державного управління при Президентіві України, підтверджується наступними висновками:

- соціологічне дослідження із залученням слухачів – керівників, спеціалістів органів державної влади та місцевого самоврядування, які щоденно працюють в територіальних громадах, знають їх настрої, дозволяє зробити актуальний зріз громадської думки мешканців міст, селищ, сіл 5 регіонів нашої держави – Вінницької, Миколаївської, Одеської та Херсонської областей, Автономної республіки Крим;
- практичні напрацювання даного соціологічного дослідження можна використати в процесі підготовки магістрів державного управління. По-перше, отримані результати стануть у нагоді для професорсько-викладацького складу ОРІДУ НАДУ під час лекцій, семінарів, практичних занять. По-друге, вони свідчать про певні проблеми, варті уваги, серед яких – недостатня обізнаність значної частини опитаних слухачів щодо політико-технологічного інструментарію і труднощі, що спіткали експертів при формулюванні відповідей на запитання, які потребують власно створеної відповіді.

Література.

1. Кількість державних службовців, які займають посади керівних працівників та спеціалістів, за регіонами, станом на 31.12.2010 р. – Режим доступу: http://nads.gov.ua/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=412093&cat_id=36406&ctime=1300900623428.
2. Наследов А.Д. SPSS: Компьютерный анализ данных в психологии и социальных науках. 2-е изд. / А. Д. Наследов – СПб.: Питер, 2007. – 416 с.
3. Сотникова Г. В. Выборки коррективки / Г. В. Сотникова // Энциклопедический социологический словарь: под. общ. ред. акад. Г. В. Осипова. – М.: ИСПИ РАН, 1995. – с. 126.
4. Чисельність населення на 1 січня 2011 року та середня чисельність за 2010 рік. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.